

بررسی مشکلات زنجیره ارزش برنج در استان مازندران از دیدگاه کشاورزان (مطالعه موردی روستاهای دارکلا و پنبه چوله)

غلامرضا رعیت پناه*

مدرس مرکز ترویج و توسعه تکنولوژی هراز، سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی، ایران

غلامرضا مجردی

دانشیار گروه ترویج و آموزش، ارتباطات و توسعه روستایی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه زنجان، ایران

اسماعیل کرمی دهکردی

دانشیار ترویج کشاورزی و توسعه روستایی، گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه تربیت مدرس، ایران

بهمن امیری لاریجانی

استادیار موسسه تحقیقات برنج کشور، معاونت مازندران، سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی، آمل، ایران

چکیده

یکی از مهمترین رویکردهایی نوین در زمینه توسعه کشاورزی، توجه به زنجیره ارزش محصولات می باشد. با این وجود، مطالعات چندانی در داخل کشور بویژه در استان مازندران، به عنوان مهمترین استان تولیدکننده برنج درخصوص زنجیره ارزش برنج به انجام نرسیده است. لذا، هدف از این مطالعه شناسایی مشکلات زنجیره ارزش برنج در استان مازندران از دیدگاه کشاورزان می باشد. پژوهش حاضر از نوع کاربردی است و روش گردآوری اطلاعات به دو صورت کتابخانه ای و میدانی انجام گرفته است. در بخش تحقیقات کیفی از روش تحلیل استقرایی به عنوان راهنمای جمع آوری و تحلیل داده ها استفاده شده است. جامعه مورد مطالعه، شالیکاران فعال در منطقه بودند که پس از مصاحبه با تعداد ۱۵ نفر از آنها که به صورت هدفمند انتخاب شدند، اطلاعات به حداثباع نظری رسید. برای جمع آوری داده ها از مشاهدات میدانی و مصاحبه های عمیق در قالب گروه های متمرکز (Focus group) بهره گرفته شد. اعتبار یافته ها نیز از طریق فرآیند سه گوشه سازی تأیید شد. یافته های تحقیق نشان داد که تغییر کاربری های غیرمجاز اراضی شالیزاری به عنوان یک محدودیت جدی در توسعه زنجیره ارزش برنج عمل می کند. گذشته از این، مشکلات زیر ساختی ناشی از سنتی بودن شیوه های تولید بر هزینه های کارگری افزوده است. از مشکلات دیگر زنجیره، افزایش هزینه تولید برنج و گرانی نهاده ها نظیر کود، سم و کمبود صنایع جانبی در منطقه می باشد.

واژگان کلیدی: چالش ها، زنجیره ارزش، برنج، کشاورزان

مقدمه

شناسایی کنند، روند تغییر تقاضا برای محصولات تولیدی را نمی‌توانند پیش‌بینی نمایند، از وضعیت سودمندی محصول اطلاع ندارند، نمی‌دانند چگونه باید قیمت‌های دریافت‌شده حاصل از فروش محصول تولیدی خود از جمله برنج را بهبود بخشند (Dixie, 2015).

برنج نقش بارز و چشمگیری در تغذیه، درآمد و اشتغال مردم جهان و نیز کشور ما دارد. غذای یک سوم از جمعیت جهان به شدت به برنج و فرآورده‌های آن وابسته است. در سال زراعی ۹۷ سطح زیر کشت انواع و اریته‌های شلتوک در کشور حدود ۵۳۰ هزار هکتار گزارش گردید که مازندران با دارا بودن ۳۸/۵۵ درصد از سطح برداشت اراضی زیر کشت برنج مقام نخست کشور را به خود اختصاص داده‌است (وزارت جهاد کشاورزی، ۱۳۹۵). با این وجود، کشاورز برنجکار تنها سهامدار زنجیره ارزش به شمار می‌آید که از همه کمتر سود می‌برد. چون از اطلاعات، مهارت و توانمندی لازم برای تعامل با سایر کنشگران زنجیره ارزش برخوردار نمی‌باشد (Nagaraj et al, 2015). بنابراین، در صورت شناسایی مشکلات زنجیره ارزش برنج در سطح منطقه، از یک سو، تولیدکنندگان این محصول استراتژیک، با قواعد و اصول بازارمحوری از مرحله قبل از کاشت تا عرضه محصول تولیدی‌شان به بازار آشنا می‌شوند و از سوی دیگر، آن‌ها را توانمند می‌سازد تا در تولید محصولات خود از شیوه‌های جدید متناسب با نیازها و خواسته‌های مشتریان و مواد اولیه با کیفیت مرغوب استفاده نمایند، تا در نهایت به هنگام فروش دسترنج تولیدی خود با مشکلات کمتری مواجه شوند. هم‌چنین، شواهد حاکی از آن است که مطالعه‌ای در مورد زنجیره ارزش این محصول استراتژیک در استان مازندران انجام نگرفته‌است. بنابراین، پژوهش حاضر با

روستاهای دارکلا و پنبه‌چوله به ترتیب از توابع شهرستان‌های آمل و ساری استان مازندران می‌باشند که کشت غالب کشاورزان آن‌ها، برنج است. عدم توجه به زنجیره ارزش برنج در این دو روستا موجب شده‌است که شالیکاران از درآمد مورد انتظار بهره‌مند نیستند. در این ارتباط، بانک جهانی، بهبود دسترسی به بازار و ایجاد زنجیره ارزش کارآمد را به عنوان عوامل مهمی در توسعه کشاورزی برمی‌شمارد (Trevor Wilson, et al 2015). جوهره رهیافت زنجیره ارزش، تصدیق این نکته است که علاوه بر گروه هدف، ذینفعان دیگری هم وجود دارند که با همدیگر مرتبط می‌باشند و تسهیل در تغییر رفتار و روابط میان آن‌ها اهمیت دارد (Berthe 2015 ; Takahashi and Barrett, 2015). لذا، قدرت زنجیره ارزش بر مبنای ضعیف‌ترین حلقه‌ی زنجیر محاسبه می‌شود. به این معنا که ضعف هر یک از عوامل یا فرایندهای در حال اجرا در لابلای زنجیره، باعث به‌هدر رفتن ارزش‌هایی می‌شود که توسط حلقه‌های دیگر ایجاد شده‌است (اصغری و نعمتی، ۱۳۹۵). پروژه‌های توسعه زنجیره ارزش در تلاشند تا به‌طور عام ضمن کمک به امنیت غذایی آحاد مردم جامعه، ثروت و مشاغل مشترک برای آن‌ها ایجاد کند و به‌طور خاص بر پایداری و رشد درآمد تولیدکنندگان روستایی و کارآفرینانی بیفزایند که در زمینه تولید، فرآوری، ذخیره‌سازی و بازاریابی محصولاتی نظیر برنج فعالیت می‌کنند (African Development Fund, 2016). فقدان خدمات مربوط به ترویج بازارمحور در روستاها منجر به ناتمام ماندن فرآیند تولید-بازاریابی شده است (یادآور، ۱۳۹۵). کشاورزان اغلب نمی‌دانند چگونه باید خریداران بالفعل و بالقوه را

سازماندهی مجدد صنعت برنج محلی برای افزایش تولید محلی و کاهش وابستگی به واردات فراهم می‌سازد (Loosvelt and Defoer, 2010).

مطالعه کمپیل و همکارانش (۲۰۰۹) نشان داد که زنجیره ارزش برنج شامل شبکه درونی تعاملات و مسئولیت‌های دولتی و خصوصی است. مسئولیت‌های دولتی اغلب در زیرساخت‌ها (مثل جاده‌ها و آبیاری)، سیاست‌ها و مقررات (مانند قانون بذر، استفاده از نهاده‌ها، سیاست‌های صادرات)؛ و تحقیق و ترویج کشاورزی خلاصه می‌شود. مسئولیت‌های بخش خصوصی هم در طول زنجیره ارزش حول محورهایی چون عرضه مواد اولیه، تولید محصول، تبدیل، فرآوری و تجارت آن متمرکز شده است. جانسن^۳ و همکارانش (۲۰۱۲) دریافته‌اند که با شناسایی مشکلات موجود در زنجیره ارزش می‌توان از استراتژی‌هایی مانند تسهیل دسترسی به نهاده‌ها، تقویت ارائه خدمات کسب و کار و افزایش دسترسی به بازارهایی با ارزش بالاتر، برای تقویت رقابت در زنجیره ارزش برنج استفاده کرد. بررسی ناگراج^۴ و همکارانش (۲۰۱۵) نشان داد که افزایش ارزش در زنجیره ارزش برنج به سرمایه‌گذاری در زمینه انبارداری، فرایند تبدیل و بسته‌بندی بستگی دارد. آنام وینو (۲۰۱۵) مهم‌ترین چالش‌های بازاریابی در زنجیره ارزش برنج را عدم هماهنگی بین بازیگران زنجیره ارزش برنج، ارزش افزوده کم، و سیاست‌های ناکافی و ناهماهنگ، برشمرده است. بررسی منابع مرتبط با زنجیره ارزش برنج نشان داد که بخش‌های اصلی زنجیره را تامین نهاده‌ها، تولید، فرآوری، بازاریابی و مصرف براساس شکل (۱) تشکیل می‌دهد.

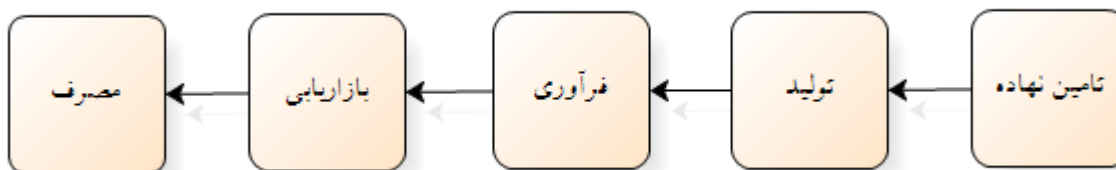
هدف شناسایی مشکلات زنجیره ارزش برنج در استان مازندران انجام یافت. سوالات تحقیق نیز عبارت بودند از:

زنجیره ارزش برنج در منطقه با چه مشکلاتی در مرحله قبل از تولید روبرو می‌باشد؟

مرحله حین تولید زنجیره ارزش برنج در منطقه با چه چالش‌هایی روبرو است؟

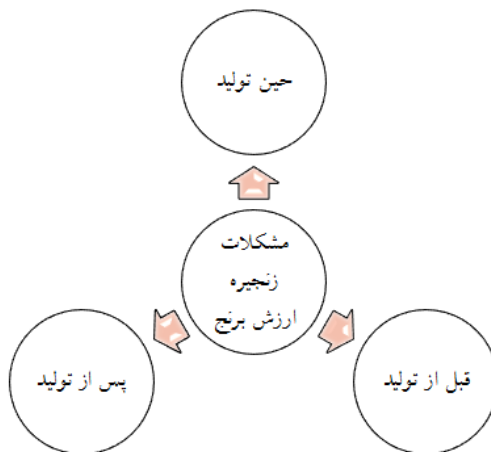
مشکلات زنجیره ارزش برنج در مرحله پس از تولید کدامند؟

در خصوص پیشینه این تحقیق، به عقیده وبر و لاباتس^۱ (۲۰۰۹) زنجیره ارزش به عنوان یک رویکرد مهم توسعه کشاورزی شناخته می‌شود، زیرا نقش بخش خصوصی، بازارهای کشاورزی و موسسات را به رسمیت می‌شناسد. مطالعه کولس و میتچل^۲ (۲۰۱۰) نشان داد که بازیگران زنجیره ارزش برنج در غنا را تامین‌کنندگان نهاده‌ها؛ تولیدکنندگان، تبدیل‌کنندگان؛ عمده‌فروشان؛ و خرده‌فروشان تشکیل داده و این بازیگران وظایف خاصی را انجام می‌دهند که معمولاً شامل عرضه نهاده‌ها، تولید، تبدیل، ذخیره‌سازی، عمده‌فروشی (از جمله صادرات)، خرده‌فروشی و مصرف می‌باشد (Janssen et al, 2012). همچنین افرادی به عنوان بازیگران ثانویه هستند که خدماتی مثل حمل و نقل و کارگزاری را برای حمایت از بازیگران اصلی ارائه می‌دهند. بازیگرانی که عملکردهای مشابهی را انجام می‌دهند مثل تولیدکنندگان و تجار به عنوان یک حلقه از زنجیره ارزش شناخته می‌شوند (Osei-Asare, 2010). زنجیره ارزش برنج تمام گروه‌ها یعنی محققان، سرمایه‌گذاران، تولیدکنندگان کود، تامین‌کنندگان بذر، تولیدکنندگان برنج، موسسات اعتباری، فرآوری‌کنندگان و مصرف‌کنندگان را گرد هم می‌آورد و راه‌هایی را برای

شکل ۱- بخش‌های اصلی زنجیره ارزش برنج

مطالعات بسیار محدودی در ایران و پژوهش‌های متعددی در زمینه زنجیره ارزش برنج و مشکلات آن در برخی از کشورهای دنیا انجام یافته‌است. با توجه به بررسی‌های به‌عمل‌آمده و بخش‌های اصلی زنجیره که در شکل یک نشان داده‌شد، مراحل بررسی مشکلات زنجیره ارزش برنج در منطقه مورد مطالعه به شرح شکل (۲) می‌باشد.

شکل ۲- مراحل بررسی مشکلات زنجیره ارزش برنج در بین شالیکاران استان مازندران

اهداف تحقیق

این پژوهش با هدف کلی شناسایی مشکلات زنجیره ارزش برنج از دیدگاه کشاورزان انجام شده‌است. برای تحقق این هدف، اهداف اختصاصی زیر مدنظر بودند:

الف- شناسایی مشکلات زنجیره ارزش برنج در مرحله قبل از تولید؛

ب- شناسایی مشکلات زنجیره ارزش برنج در مرحله حین تولید؛

ج- شناسایی مشکلات زنجیره ارزش برنج در مرحله پس از تولید.

روش پژوهش

پژوهش حاضر، از نظر هدف، کاربردی است و از لحاظ پارادایم در گروه تحقیقات کیفی قرار دارد و از بُعد روش، از تحلیل محتوای استقرایی استفاده شده است. طبق نظر برایمن^۱ (۲۰۱۵) تحلیل استقرایی با تعریفی پیچیده از یک

همان طور که در جدول (۱) مشاهده می شود تعداد کل کدهایی که توسط محقق و همکار تحقیق به ثبت رسیده است برابر ۱۳۶، تعداد کل توافقات بین این کدها ۴۹، و تعداد کل عدم توافقات بین این کدها برابر ۳۶ است. پایایی بین کدگذاران برای مصاحبه های انجام گرفته در این تحقیق با استفاده از فرمول ذکر شده برابر ۷۲ درصد است. با توجه به اینکه این میزان پایایی بیشتر از ۶۰ است، لذا درصد پایایی بین کدگذاران در این پژوهش مورد تأیید می باشد.

جدول ۱- محاسبه پایایی دو کدگذار

ردیف	عنوان	تعداد مصاحبه کدها	تعداد توافقات کل	تعداد عدم توافقات	پایایی بین مصاحبه کدها (درصد)
۱	A2	۴۵	۱۶	۱۳	۷۱
۲	A7	۵۲	۱۹	۱۴	۷۳
۳	A10	۳۹	۱۴	۱۱	۷۲
	کل	۱۳۶	۴۹	۳۶	۷۲

سپس نتایج حاصل از مصاحبه ها، از طریق انجام کدگذاری، طبقه بندی و تجزیه و تحلیل شد. کدگذاری روند اصلی کار و نشان دهنده عملیاتی بود که طی آن داده ها خرد شده، مفهوم-پردازی گشته و آنگاه به روش های جدید دوباره به هم متصل شدند.

با استفاده از روش تحلیل محتوای استقرایی، داده های کیفی تحلیل شد؛ پس از پیاده سازی داده ها، مفاهیم و مقوله ها ساخته شد. کدگذاری در سه مرحله یعنی کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری انتخابی انجام شد. کدگذاری باز شامل فرایند شکستن مصاحبه ها و دیگر فرم های داده ها به واحدهای معزای معنایی و تشخیص کلمات و عبارات کلیدی است.

سوال پژوهش شروع می شود و با توضیح فرضی از مسئله مورد نظر ادامه یافته و به جمع آوری داده ها ختم می شود. برای جمع آوری داده ها از مشاهدات میدانی و مصاحبه های عمیق در قالب گروه های متمرکز (Focus group) بهره گرفته شد. جامعه هدف این پژوهش، کشاورزان شالیکار بودند. نمونه ها به صورت هدفمند از دو روستا انتخاب شدند که پس از مصاحبه با تعداد ۱۵ نفر از آنها، اطلاعات به حد اشباع نظری رسید (جدول شماره ۲).

به منظور تأمین روایی پژوهش از راهبرد "بازخورد مشارکت کننده" ^۱ استفاده شد. به عبارت دیگر، تفسیر پژوهشگران از اظهارات مصاحبه شونده ها، به آنها ارائه می-گردد و با توجه به بازخوردهای دریافتی، اصلاحات ضروری در برداشتها انجام می شد. علاوه بر آن، از روش سه وجهی سازی ^۲ بهره گرفته شد. به منظور سه وجهی سازی، از راهبرد "تکثرگرایی داده" استفاده گردید. این راهبرد بر جمع آوری اطلاعات از منابع مختلف تأکید دارد. کلیه مصاحبه ها ضبط شده و متن هر مصاحبه پیاده سازی و کدگذاری گردید. برای محاسبه پایایی نیز از روش پایایی بین دو کدگذار استفاده شد. در مصاحبه با روش توافق درون موضوعی دو کدگذار ^۳، از یک نفر کارشناس آشنا به کدگذاری درخواست شد تا به عنوان کدگذار ثانویه در پژوهش مشارکت کند. در ادامه محقق به همراه این همکار پژوهش، تعداد سه مصاحبه را کدگذاری کرده و درصد توافق درون موضوعی که به عنوان شاخص پایایی تحلیل به کار می رود را با استفاده از فرمول زیر محاسبه نمودند.

$$\text{درصد توافق درون گروهی} = \frac{\text{تعداد توافقات} \times 2}{\text{تعداد کل کدها}} \times 100$$

1. Participant feedback
2. Triangulation method
3. Inter coder reliability (ICR)

کدگذاری محوری درک مفاهیم از طریق روابط پویای بین آنهاست (Gouiding, 2002). کدگذاری محوری فرایند مرتبط کردن طبقات با زیرطبقات است. کدگذاری انتخابی براساس نتایج کدگذاری باز و محوری بنا می‌گردد و شامل فرایند طبقه اصلی و ارتباط دادن آن با طبقات دیگر است.

طبقه اصلی در واقع همان پدیده اصلی است که سایر طبقه‌ها بر محور آن گرد می‌آیند و کلیتی را تشکیل می‌دهند (Brown et al. 2002). بدین ترتیب، پس از پیاده‌سازی مطالب جمع‌آوری‌شده از طریق مصاحبه، در کدگذاری باز، به کمک نرم افزار Nvivo به مرور تک تک اطلاعات، جملات مرتبط با موضوع پژوهش استخراج شد. به عبارت دیگر، نقل قول‌های شالیکاران مشخص‌کننده مفاهیم و کدها بودند که این کدها نیز بیان‌کننده مشکلات زنجیره در منطقه مورد مطالعه از دیدگاه شالیکاران بشمار آمدند. به‌طور نمونه، برخی مفاهیم (مشکلات) مربوط به مرحله قبل از تولید که از نقل قول‌های کشاورزان استخراج گردید در جدول شماره (۳) آمده است و به دلیل مشترک بودن روش کار، از آوردن سایر جداول مشابه مربوط به مراحل حین تولید و پس از تولید صرف‌نظر شده است.

جدول ۲- مشخصات جامعه هدف پژوهش و روش‌های کیفی مطالعه

جامعه هدف	افراد نمونه	تعداد (نفر)	روش کیفی	مدت مصاحبه (دقیقه)
شالیکاران	شالیکاران روستای دارکلا آمل	۷	جلسه بحث متمرکز گروهی	۷۷
	شالیکاران روستای پنبه‌چوله ساری	۸	جلسه بحث متمرکز گروهی	۹۵

جدول ۳- نمونه‌هایی از نقل قول‌های کشاورزان در مورد چالش‌های مرحله قبل از تولید در زنجیره ارزش برنج

نقل قول‌ها	مفاهیم استخراج‌شده (مشکل)
" مهندسین و فروشندگان منطقه، نظرات و توصیه‌های متفاوتی را در انتخاب انواع کود و سم عنوان می‌کنند "	A1- سردرگمی کشاورزان به دلیل ارائه نظرات متفاوت در تهیه نهاده‌ها
" قیمت نهاده‌های تولید برنج از انواع کودها و سموم موردنیاز گرفته تا ادوات کشاورزی، از سال گذشته تا کنون نزدیک به دو برابر شده است"	A3- افزایش دو برابری قیمت نهاده‌ها
" کمتر از پنج درصد بذور شالی مصرفی کشاورزان، گواهی شده است"	A11- عدم تکافوی بذور گواهی شده
" در گذشته سهمیه مجانی برای ترغیب کشاورزان به انجام آزمون خاک وجود داشت که دیگر اعمال نمی‌شود."	A2- حذف سهمیه برای انجام رایگان آزمون خاک
" به کارشناس گفتم: این چه بذر گواهی‌شده‌ای است که هم چکو(بذر توخالی و پوک) هم ورَمَز (وازمِل نوعی علف هرز مزارع برنج) و هم دَلک (ارقام غیرتیپ) دارد؟"	A8- وجود ناخالصی در برخی بذور گواهی شده

در مرحله کدگذاری محوری، داده‌های کدگذاری شده با یکدیگر مقایسه شدند و به صورت خوشه‌هایی درآمدند که با هم تناسب دارند. کدها و دسته‌های اولیه‌ای که در کدگذاری باز ایجاد شده بودند با موارد مشابه ادغام شدند و ارتباط بین خرده طبقات مشخص گردید و طبقاتی با مفاهیم جدید شکل گرفت و در نهایت مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت که در بخش یافته‌های پژوهش به آنها پرداخته شده‌است.

یافته‌های پژوهش

جدول شماره (۴) مفهوم‌سازی داده‌های حاصل از پژوهش مربوط به مرحله قبل از تولید در زنجیره ارزش برنج را نشان می‌دهد. همان‌طور که ذکر شد به هریک از مفاهیم، کدهایی از A1 تا A22 اختصاص یافت.

حاصل این مرحله، شناسایی مفاهیم کلیدی در زمینه مشکلات زنجیره ارزش برنج به تفکیک مراحل قبل از تولید، حین تولید و پس از تولید از دیدگاه جامعه مورد مطالعه بود. در پایان این مرحله به نظر رسید که این مفاهیم کلیه مشکلات را در ابعاد مختلف پوشش داده و نیازی به مراجعه مکرر به نمونه‌های مورد مطالعه وجود ندارد. به بیان دیگر، اعتبار درونی داده‌ها در این مرحله مورد تأیید قرار گرفت. همچنین با استفاده از تکنیک مثلث‌سازی، تلاش شد تا از روایی درونی، دقت و اعتماد به نتایج پژوهش کیفی، اطمینان لازم حاصل شود. بدین نحو که یافته‌های حاصل از کاربرد فنون مختلف پژوهش کیفی با یکدیگر و نیز با دیدگاه‌های بیان شده از سوی کشاورزان مورد مقایسه قرار گرفت.

جدول ۴- مفهوم‌سازی داده‌های حاصل از پژوهش مربوط به مرحله قبل از تولید زنجیره ارزش برنج (کدگذاری باز)

کد	مفاهیم	کد	مفاهیم
A12	عدم توجه به حفظ حریم رودخانه	A1	افزایش قیمت نهاده‌ها و ادوات کشاورزی
A13	تخریب و تغییر مسیر رودخانه و احتمال بروز سیل	A2	حذف سهمیه برای انجام رایگان آزمون خاک
A14	بروز خشکسالی در سال ۹۶ و ایجاد خسارت	A3	کمبود کود و سم به نرخ مصوب
A15	تقسیم ناعادلانه آب در برخی مناطق	A4	وجود تقلب در تهیه برخی ترکیبات کودی
A16	نداشتن الگوی کشت برنج در زمان کم‌آبی	A5	نبود دقت کافی در انجام مستقل آزمون خاک
A17	تغییر کاربری و خرد شدن اراضی	A6	عدم اعتماد کشاورزان به نتایج آزمون خاک
A18	کمبود آب و عدم توسعه کشت ارقام پرمحصول	A7	عدم تکافوی بذور شلتوک گواهی شده
A19	وقوع سیل در سال ۹۷ و بروز خسارت	A8	وجود ناخالصی در برخی بذور گواهی شده
A20	نارضایتی کشاورزان نسبت به بیمه	A9	کاهش تدریجی کیفیت بذور خودمصرفی
A21	وجود ضعف در نظارت و اعمال قوانین	A10	ضعف دانش فنی کشاورزان در انتخاب نهاده‌ها
A22	مشکلات تهیه سوخت و روغن توسط کشاورزان	A11	پائین بودن کیفیت یدکی‌ها و ادوات در بازار

تناسب دارند. این طبقات و کدهای آنها عبارتند از: AA1- مشکلات تامین نهاده‌ها و ادوات کشاورزی AA2- مشکلات فنی - اطلاعاتی، AA3- مشکلات سیاستی - حمایتی، و AA4- مشکلات آب و مخاطرات طبیعی.

پس از انجام کدگذاری باز که در جدول فوق ذکر شد، مرحله کدگذاری محوری انجام گرفت. همانگونه که در جدول (۵) مشخص شده‌است، داده‌های کدگذاری- شده مربوط به مرحله قبل از تولید با یکدیگر مقایسه شدند و به صورت خوشه‌هایی درآمدند که با هم

جدول ۵- مقولات و خرده طبقات حاصل از مفاهیم (کدگذاری محوری)

مقولات	مفاهیم (خرده طبقات)	مقولات	مفاهیم (خرده طبقات)
کشاورزی	AA1- تامین نهاده‌های	سیاستی -	کمبود کود و سم به نرخ مصوب
			وجود تقلب در تهیه برخی ترکیبات کودی
			عدم انجام رایگان آزمون خاک
			مشکلات تهیه سوخت و روغن جهت تولید
			عدم اعتماد به نحوه انجام و نتایج آزمون خاک
اطلاعاتی	AA2- فنی -	آب و مخاطرات	عدم تکافوی بذور شلتوک گواهی شده
			کیفیت پایین برخی بذور گواهی شده
			ضعف دانش فنی کشاورزان در انتخاب نهاده‌ها
			پائین بودن کیفیت لوازم یدکی در بازار
			نبود دقت کافی در انجام مستقل آزمون خاک
			کاهش تدریجی کیفیت بذور خودمصرفی
			عدم توجه به حفظ حریم رودخانه
			تخریب و تغییر مسیر رودخانه و بروز سیل
			بروز خشکسالی در سال ۹۶ و ایجاد خسارت
			تقسیم ناعادلانه آب در برخی مناطق
			کمبود آب و عدم توسعه کشت ارقام پرمحصول
			وقوع سیل در سال ۹۷ و بروز خسارت

جدول شماره (۶) مفهوم‌سازی داده‌های حاصل از پژوهش مربوط به مرحله حین تولید در زنجیره ارزش برنج را نشان می‌دهد. به هریک از مفاهیم، کدهایی از B1 تا B20 اختصاص یافت.

جدول ۶- مفهوم‌سازی داده‌های حاصل از پژوهش مربوط به مرحله حین تولید زنجیره ارزش برنج (کدگذاری باز)

کد	مفاهیم	کد	مفاهیم
B11	نشاکاری نامنظم و غیریکنواخت در روش سنتی	B1	بالا بودن هزینه تولید برنج
B12	تغییر کاربری اراضی و کاهش انگیزه تولید	B2	سیاست‌گذاری تولیدی از بالا به پائین توسط مسئولین
B13	افزایش دستمزدها به دلیل کمبود کارگر ماهر	B3	کمبود ارتباط مروجین با کشاورزان
B14	کاهش عملکرد بر اثر عوامل مدیریتی و محیطی	B4	ضعف زیرساخت و صعوبت و دشواری روش سنتی
B15	کمبود دانش اپراتورها در انجام تنظیمات کمباین	B5	نبود تشکل مناسب برای حمایت از کشاورزان
B16	افزایش دستمزد تعمیر و نگهداری ادوات	B6	پائین بودن صرفه اقتصادی تولید برنج
B17	مصرف بی‌رویه نهاده‌ها توسط برخی کشاورزان	B7	تقلید ناصحیح برخی کشاورزان از همدیگر
B18	ایجاد تغییرات مغایر با استانداردها در برخی کمباین‌ها با انگیزه کسب درآمدهای بیشتر	B8	ضعف دانش فنی کشاورزان در زمینه مدیریت تولید (تغذیه، آبیاری و گیاهپزشکی و...)
B19	وجود ضایعات و ریزش در هنگام برداشت	B9	خرد و پراکنده بودن اراضی و اتلاف وقت و انرژی
B20	افزایش دستمزدها بدلیل تورم و گرانی	B10	کمبود مهارت نشاکاری کارگران غیربومی

منبع : یافته های میدانی و مصاحبه، پائیز، ۱۳۹۷

پس از انجام کدگذاری باز که در جدول فوق ذکر شد، مرحله کدگذاری محوری انجام گرفت. همانگونه که در جدول (۷) مشخص شده است، داده های کدگذاری شده مربوط به مرحله حین تولید با یکدیگر مقایسه شدند و به صورت خوشه هایی درآمدند که با هم تناسب دارند. این طبقات و کدهای آنها عبارتند از: BB1- مشکلات قیمت گذاری و بازرگانی، BB2- مشکلات آموزشی - ترویجی، BB3- مشکلات زیرساختی، و BB4- مشکلات فنی - تولیدی.

جدول ۷- طبقات کلی و خرده طبقات حاصل از مفاهیم (کدگذاری محوری)

مقولات	مفاهیم (خرده طبقات)	مقولات	مفاهیم (خرده طبقات)
BB1- قیمت گذاری و بازرگانی	بالا بودن هزینه تولید برنج	BB3- زیرساخت	خرد و پراکنده بودن اراضی و اتلاف وقت
	پائین بودن صرفه اقتصادی تولید برنج		نبود زیرساخت و دشواری تولید در روش سنتی
	افزایش دستمزدها به دلیل تورم و گرانی		تغییر کاربری اراضی و کاهش انگیزه تولید
	وجود ضایعات و ریزش در هنگام برداشت		نبود تشکل مناسب برای حمایت از کشاورزان
BB2- آموزش	افزایش دستمزدها به دلیل کمبود کارگر ماهر	BB4- فنی-تولیدی	کمبود دانش اپراتورها در انجام تنظیمات کمباین
	افزایش دستمزد تعمیر و نگهداری ادوات		نشاکاری نامنظم و غیریکنواخت در روش سنتی
	ایجاد تغییرات مغایر با استانداردها در کمباین		ضعف دانش کشاورزان در زمینه مدیریت تولید (تغذیه، آبیاری و..)
	با انگیزه کسب درآمدهای بیشتر		کمبود مهارت نشاکاری کارگران غیربومی
BB3- آموزش	تقلید ناصحیح برخی کشاورزان از همدیگر	BB4- فنی-تولیدی	کاهش عملکرد بر اثر عوامل مدیریتی و محیطی
	کمبود ارتباط مروجین با کشاورزان		مصرف بی رویه نهاده ها توسط برخی کشاورزان
	سیاست گذاری از بالا به پائین توسط مسئولین		

جدول شماره (۸) مفهوم سازی داده های حاصل از پژوهش مربوط به مرحله پس از تولید در زنجیره ارزش برنج را نشان می دهد. به هریک از مفاهیم، کدهایی از C1 تا C30 اختصاص یافت. در جدول شماره ۹ داده های کدگذاری شده مرحله پس از تولید با یکدیگر مقایسه شدند. این طبقات و کدهای آنها عبارتند از: CC1- مشکلات فنی - زیست محیطی، CC2- مشکلات ارتباطی - شغلی، CC3- مشکلات صنایع جانبی و بازرگانی، و CC4- مشکلات ساختاری - نهادی.

جدول ۸- مفهوم سازی داده های حاصل از پژوهش مربوط به مرحله پس از تولید زنجیره ارزش برنج (کدگذاری باز)

کد	مفاهیم	کد	مفاهیم
C16	پائین بودن قیمت برنج در مقایسه با سایر کالاها	C1	عدم تمایل بازار به خرید مستقیم برنج از کشاورز
C17	واردات برنج با ارز دولتی و فروش به قیمت آزاد	C2	فروش برنج به نرخ نازل توسط کشاورز
C18	صادرات کم برنج ارقام محلی و ارزآوری اندک	C3	نبود تشکل کشاورزان برای عرضه برنج در بازار
C19	نداشتن برند و مشکل تخلیط ارقام برنج	C4	کمبود حمایت دولت در ایجاد تشکل کشاورزان
C20	بحث انگیز بودن سلامت و اصالت برنج وارداتی	C5	عدم حمایت تشکل های موجود از کشاورزان
C21	پائین بودن ضریب تبدیل در برخی شالیکوبی ها	C6	عدم ارتباط شالیکاران با عوامل بازار
C22	عدم بهینه سازی شالیکوبی ها با تجهیزات پیشرفته	C7	عدم ارتباط مناسب کشاورزان با مصرف کنندگان
C23	غالب بودن سیستم سنتی در اکثر شالیکوبی ها	C8	عدم اطلاع کشاورزان از فرآورده های جانبی برنج

C24	فرونده بودن دستگاه‌ها و تجهیزات شالیکوبی‌ها	C9	استفاده از سبوس برنج عمدتاً برای تغذیه طیور
C25	ضعف دانش افراد در تنظیم دستگاه‌ها و تجهیزات	C10	عرضه کم برنج سبوس‌دار در فروشگاه‌ها
C26	عدم ارتباط مروجین با شالیکوبی‌داران و تجار	C11	سوزاندن کاه و کلش و عدم اطلاع از عواقب آن
C27	پراکنش نامناسب واحدهای شالیکوبی و تجار	C12	عدم تبدیل کاه و کلش به محصولات جانبی با ارزش
C28	عدم رعایت اصول بهداشتی در برخی شالیکوبی‌ها	C13	نبود صنایع جانبی برای تولید فرآورده‌های با ارزش
C29	کمبود امکانات درجه‌بندی و بسته‌بندی برنج	C14	عدم استفاده مناسب از پوسته برنج
C30	عدم اطلاع از اهمیت و لزوم برندسازی	C15	تمایل بازار به خرید انحصاری برنج از تجار و دلالتان

منبع: یافته‌های میدانی و مصاحبه، پائیز، ۱۳۹۷

جدول ۹- مقولات و خرده طبقات حاصل از مفاهیم (کدگذاری محوری)

مقولات	مفاهیم (خرده طبقات)	مقولات	مفاهیم (خرده طبقات)
CC1 ظرفی - زیست محیطی	سوزاندن کاه و کلش و عدم اطلاع از عواقب آن	CC3 بازرگانی	فروش برنج به نرخ نازل توسط کشاورز
	استفاده از سبوس برنج برای تغذیه طیور		عرضه کم برنج سبوس‌دار در فروشگاه‌ها
	عدم استفاده مناسب از پوسته برنج		عدم تبدیل کاه و کلش به محصولات جانبی
	نداشتن برند و مشکل تخلیط ارقام برنج		نبود صنایع جانبی برای تولید فرآورده‌های با ارزش
	بحث‌انگیز بودن سلامت و اصالت برنج وارداتی		پائین بودن قیمت برنج در مقایسه با سایر کالاها
	پائین بودن ضریب تبدیل در برخی شالیکوبی‌ها		واردات برنج با ارز دولتی و فروش به قیمت آزاد
	ضعف دانش افراد در تنظیم دستگاه‌ها و تجهیزات		صادرات کم برنج ارقام محلی و ارزآوری اندک
	عدم اطلاع کشاورزان از فرآورده‌های جانبی برنج		کمبود سرمایه و امکانات بسته‌بندی برنج
	عدم رعایت اصول بهداشتی در برخی شالیکوبی‌ها		نبود تشکل کشاورزان برای عرضه برنج در بازار
	عدم اطلاع از اهمیت و لزوم برندسازی		عدم حمایت در ایجاد تشکل صنفی کشاورزان
CC2 تجارت - ارتباطی	عدم تمایل بازار به خرید مستقیم برنج از کشاورز	CC4 ظرفی - نهادی	عدم حمایت نهادهای موجود از کشاورزان
	عدم ارتباط کشاورزان با عوامل بازار		پراکنش نامناسب واحدهای شالیکوبی و تجار
	تمایل بازار به خرید برنج از تجار و دلالتان		سستی بودن ساختار شالیکوبی‌ها
	عدم ارتباط مناسب کشاورزان با مصرف‌کنندگان		غالب بودن سیستم سنتی در اکثر شالیکوبی‌ها
	عدم ارتباط مروجین با شالیکوبی‌داران و تجار		فرونده بودن دستگاه‌ها و ساختار شالیکوبی‌ها

جدول ۱۰- مقولات هریک از مراحل زنجیره ارزش برنج (کدگذاری محوری)

مرحله	مقولات	کد	مرحله	مقولات	کد
قبل از تولید	تامین نهاده‌ها و ادوات کشاورزی	AA1	حین تولید	زیرساختی	BB3
	فنی - اطلاعاتی	AA2		فنی - تولیدی	BB4
	سیاستی - حمایتی	AA3	پس از تولید	فنی - زیست محیطی	CC1
	آب و مخاطرات طبیعی	AA4		ارتباطی - شغلی	CC2
حین تولید	قیمت‌گذاری - بازرگانی	BB1	ساختاری - نهادی	صنایع جانبی - بازرگانی	CC3
	آموزشی - ترویجی	BB2		ساختاری - نهادی	CC4

جدول ۱۱- طبقات کلی حاصل از مراحل زنجیره ارزش برنج (کدگذاری محوری)

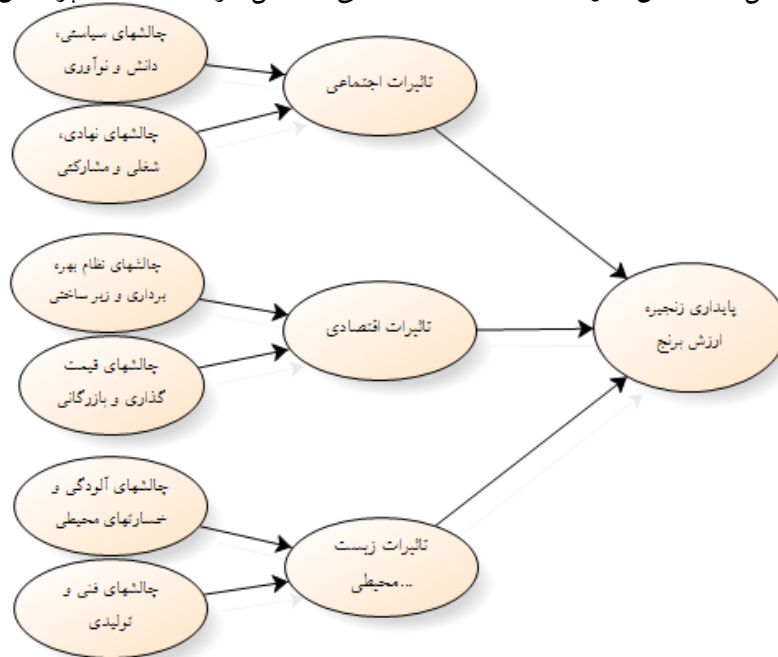
کد	مقولات هر مرحله از زنجیره ارزش	مقولات حد واسط	طبقات کلی
AA3	سیاستی - حمایتی	سیاستی، دانش و نوآوری کشاورزی	اجتماعی
AA2	فنی - اطلاعاتی		
BB2	آموزشی - ترویجی	ارتباطی شغلی و مشارکتی	
CC2	ارتباطی - شغلی		
BB3	زیرساختی	ساختاری و زیرساختی	اقتصادی
CC4	ساختاری - نهادی		
BB1	قیمت گذاری - بازرگانی	قیمت گذاری و بازرگانی	
CC3	صنایع جانبی - بازرگانی		
AA4	آب و مخاطرات طبیعی	آلودگی و خسارت های محیطی	زیست محیطی
CC1	فنی - زیست محیطی		
BB4	فنی - تولیدی	چالش های فنی و تولیدی	
AA1	تامین نهاده ها و ادوات کشاورزی		

بحث و نتیجه گیری

پس از اینکه داده ها مورد کدگذاری و طبقه بندی قرار گرفتند، چالش های زنجیره ارزش برنج در منطقه از دیدگاه کشاورزان در قالب سه طبقه کلی اجتماعی، اقتصادی و زیست محیطی (جدول شماره ۱۱) مطرح گردیده است که در زیر مورد واکاوی و تحلیل قرار گرفتند.

پس از آنکه کدها و دسته های اولیه با موارد مشابه ادغام شد و ارتباط بین خرده طبقات مشخص گردید، طبقاتی با مفاهیم جدید شکل گرفت و به تدریج چارچوب مفهومی حاصل شد. شکل (۳) الگوی شکل گیری و پایداری زنجیره ارزش برنج در استان مازندران با تاکید بر نقطه نظرات شالیکاران را نشان می دهد.

شکل ۳- نمایش مقوله های کدگذاری انتخابی و شکل گیری مدل اولیه پژوهش

سایر کنشگران زنجیره وجود دارد. این امر ناشی از نبود اعتماد در میان بازیگران زنجیره ارزش و همچنین به دلیل فقدان فهم مشترک از مزایای ناشی از ارتباط با دیگران است. نتایج مذکور با یافته‌های کمپیل و همکارانش (۲۰۰۹) مطابقت دارد. اکثر کشاورزان به دلیل فقدان شکل مناسب ترجیح می‌دهند به طور جداگانه بازاریابی محصول خود را انجام دهند. این نتیجه با یافته‌های آنام‌وینو (۲۰۱۵) مطابقت دارد. شکل‌های موجود مثل اتحادیه‌های کمباین‌داران و شالیکوبی‌داران برای افزایش ظرفیت تجاری بر مبنای "شالیکاری به عنوان یک کسب و کار" هیچگونه برنامه‌ای نداشتند. لذا، این پژوهش، تشکیل و تقویت شکل‌های کشاورزان و جهت‌گیری تجاری آنان جهت برقراری روابط با سایر کنشگران زنجیره را پیشنهاد می‌نماید.

ب- چالش‌های اقتصادی: گردآوری داده‌های میدانی نشان داد که نظام خرده مالکی در منطقه حاکم است و یکی از چالش‌های حیاتی برای تولید برنج داخلی، تغییرکاربری‌های غیرمجاز است که اکوسیستم شالیزاری منطقه را تهدید کرده و به عنوان یک محدودیت جدی در توسعه زنجیره ارزش برنج عمل می‌کند. گذشته از این، مشکلات زیر ساختی ناشی از سنتی بودن شیوه‌های تولید بر هزینه‌های کارگری افزوده است. از مشکلات دیگر زنجیره، افزایش هزینه تولید برنج و گرانی نهاده‌ها نظیر کود، سم و ماشین‌های مخصوص نظام شالیزاری و هزینه‌های کارگری است که با نتایج مطالعه نوناری (۲۰۱۶) مطابقت دارد. لذا، این پژوهش، اقتصادی کردن تولید برنج از طریق توسعه مکانیزاسیون و صنایع جانبی و کاهش هزینه‌ها و ضایعات را پیشنهاد می‌نماید. از سوی دیگر واردات بی‌رویه برنج‌های خارجی با کیفیت پایین موجب تنزل قیمت برنج‌های تولیدی در منطقه می‌شود، این نتیجه نیز با یافته‌های نگهدار و همکاران (۱۳۹۵) مبنی بر ضرورت اعمال سهمیه

الف- چالش‌های اجتماعی: از حیث سیاست‌های حمایتی و دانش و نوآوری کشاورزی، در شرایط فعلی تمام هم و غم متولیان تحقیقات و ترویج فناوری‌ها و یافته‌های برنج، متمرکز بر تولید برنج بوده و بر پایه افزایش عملکرد در واحد سطح استوار است و برای بخش‌های تحقیق، ترویج و اجرا، سیاست‌گذاری لازم صورت نگرفته تا به موضوعات فراسوی تولید پردازند. این نتیجه با یافته‌های مطالعه نوناری (۲۰۱۶) همخوانی دارد. علاوه‌براین، کشاورزان مورد مصاحبه، از ضعف اطلاع‌رسانی و فرایند خدمات بیمه ناراضی بودند. پاسخ‌دهندگان خواستار اعلام نرخ خرید تضمینی توسط دولت تا قبل از آغاز فصل زراعی بودند. سیاست الگوی کشت برنج در منطقه هنوز اجرایی نشده است، لیکن معرفی روش آبیاری متناوب، تأثیر مثبتی برافزایش بازدهی مصرف آب و صرفه‌جویی آن داشته است. از بعد آموزشی، بحث‌های متمرکز گروهی نشان داد که حتی ارائه خدمات تحقیقاتی و ترویجی که عمدتاً معطوف به تولیدکنندگان است، کافی نیست. کشاورزان مورد مصاحبه با فعالیت‌های زنجیره ارزش و کاربرد آن آشنا نبودند. اگرچه چندین شرکت تامین و توزیع‌کننده نهاده‌ها، تعدادی برنامه‌های آموزشی با انگیزه افزایش فروش نهاده‌های برنج در منطقه اجرا کردند و بعضی از اطلاعات مربوط به استفاده از بذر، کود و سموم مصرفی از تامین‌کنندگان نهاده‌ها به کشاورزان جریان دارد. بااین وجود، خدمات یادشده موردی و ناکافی است. همچنین، برخی از اطلاعات مربوط به قیمت‌های شلتوک و برنج از طرف معامله‌گران به کشاورزان جریان دارد، اما مکانیزم‌های کشف قیمت واقعی، شفاف نیستند. لذا، این پژوهش، سیاست‌گذاری لازم و تدوین بسته‌های حمایتی مناسب (قیمتی و غیرقیمتی) را برای بهره‌مندی کنشگران زنجیره ارزش برنج پیشنهاد می‌نماید. از نظر مشارکت، ارتباطات ضعیف میان کشاورزان و

که منابع پایه در معرض آلودگی به آلاینده‌های شیمیایی قرار گیرد که به تبع آن شیوع بیماری‌های مهلک برای کشاورزان را رقم زده‌است. گذشته از این، سوزاندن بقایای گیاهی آلودگی محیط زیست را در پی داشته و حاصل خیزی خاک هم به دلیل استفاده اندک از کودهای دامی، سبز و بیولوژیک در معرض خطر می‌باشد. برخی کشاورزان بطور خودسرانه اقدام به مصرف کود و سم بیش از حد توصیه شده نمودند. تعدادی از کشاورزان هم گزارش دادند که بیماری‌ها و حملات آفت-ها موجب ایجاد خسارت به تولیدشان شده‌است. همچنین تنوع در سیستم تولید نظیر پرورش اردک و یا ماهی در کنار برنج در شالیزار رایج نیست. همچنین، مشکلاتی چون عملکرد پایین محصول به دلیل استفاده از شیوه‌های سنتی تولید و محدودیت دسترسی به بذور گواهی شده و فراگیر نبودن کاربرد تکنولوژی‌های جدید، سبب شده که زنجیره ارزش برنج در منطقه نتواند بطور رسمی و پایدار فعالیت نماید.

پیشنهادها

- با توجه به نتایج تحقیق، موارد زیر پیشنهاد می‌شود؛
- حمایت همه جانبه از ایجاد و توسعه تشکل های مرتبط با نظام شالیزاری (شامل بانک های نشاء، خدمات مکانیزاسیون، و بازاریابی و فروش برنج)؛
- اقتصادی کردن تولید برنج از طریق توسعه مکانیزاسیون و صنایع جانبی، کاهش هزینه‌ها و ضایعات؛
- ترویج و توسعه آبیاری متناوب و سیستم‌های مدیریتی کارآمد از جمله SRI و کشت مستقیم؛
- تدوین بسته سیاست‌های حمایتی مناسب؛
- ایجاد بانک اطلاعاتی علمی، ترویجی و اجرایی متمرکز در حوزه اقتصاد برنج.
- اصلاح کارخانجات شالیکوبی و جایگزینی ادوات فرسوده با ماشین های مدرن تبدیل؛

هم راستا است. یافته‌ها نشان داد که کشاورزان برای استحصال آب، بیشتر به قدرت دیزل وابسته هستند و در تامین سوخت و روغن دچار مشکل می‌باشند. همچنین، در سطح مزارع سنتی، فقدان جاده‌های مناسب و بعد مسافت مزرعه تا بازار موجب افزایش هزینه‌های معامله در سطوح مختلف زنجیره ارزش شده‌است. صنایع جانبی محصول برنج در سطح منطقه راه‌اندازی نشده‌است، یک دلیل عمده آن نداشتن زنجیره ارزش برنج است. عمده شالیکاران خرده‌پا به-دلیل پائین بودن توان مالی، قادر به دریافت تسهیلات اعتباری از بانک‌ها نیستند. این نتیجه با یافته‌های نوناری (۲۰۱۶) همخوانی دارد. کشاورزان مجبورند بخش عمده‌ای از محصول شالی را در فصل برداشت، بفروشند تا هزینه‌های خانوادگی و بازپرداخت بدهی را تامین کنند. آنها از قیمت برنج ناراضی بودند و دلایل آن را بالا بودن هزینه تولید، گرانی و وجود نگرانی از اوضاع سال آتی عنوان می‌کردند. اکثریت واحدهای شالیکوبی منطقه از تجهیزات سنتی برای خشک کردن و تبدیل شلتوک استفاده کردند. این واحدها بصورت حق‌العمل کاری و کارمزدی، آن هم برای مدت محدود (دو تا سه ماه در سال) فعالیت داشتند که نکات اخیر موجب کاهش مسئولیت‌پذیری متصدیان و افزایش ضایعات برنج گردید. به طور کلی، کمبود سرمایه و انگیزه برای ارتقاء زنجیره ارزش برنج وجود دارد.

ج- چالش‌های زیست محیطی: وقوع پدیده‌های اقلیمی نظیر سیل و یا خشکسالی در برخی از سالها و همچنین بارش باران و تگرگ در فصل زراعی، موجب می‌شود که خسارتهای سنگینی به شالیکاران و سایر کنشگران زنجیره ارزش وارد شود. این نتیجه با یافته‌های لام و همکاران (۲۰۱۵) مبنی بر وجود عوامل خطر نظیر شرایط نامناسب اقلیمی برای زنجیره ارزش برنج مطابقت دارد. از طرفی، رونق کشاورزی تجاری و مصرف بی‌رویه نهاده‌های شیمیایی، شرایطی را بوجود آورده

منابع و ماخذ

- Coles, C and Mitchell, J . 2010. Gender and agricultural value chains – a review of current knowledge and practice and their policy implications. Overseas Development Institute 111 Westminster Bridge Road. London SE1 7JD, UK. pp. 2.
- Dixie, G. 2015. Marketing extension guide 5: Horticultural Marketing, available at: www.fao.org (retrieved May 2016).
- Goulding, C. (2002) Grounded theory: A practical guide for management, business and market researchers. London, Thousand Oaks, & New Delhi: SAGE Publications.
- Janssen. N and Shrestha. R .2012. Knowledge along traditional rice value chains – a practice-based approach: are there lessons for Sub-Saharan Africa?. Knowledge for development. agricultural and rural development in African, Caribbean and Pacific (ACP) countries.
- Lam. A., Zhang. T and Lai. K. K. 2015. A Study on Hong Kong Rice Supply Chain Risk Management with Value Chain Analysis. Industrial Engineering, Management Science and Applications. 349, DOI: 10.1007/978-3-662-47200-2_53.
- Loosvelt, M and Defoer, T .2010. The rice Agribusiness Cluster in the Upper East Region in Ghana. The outcomes of the capitalization workshop of Agribusiness Cluster development; 27-30 September 2010.
- Nagaraj. B and Krishnegowda. Y. T, 2015. Value Chain Analysis for Derived products From Paddy: a Case of Karnataka State . International Journal of Managing Value and Supply Chains (IJMVSC). 6(1):33-52.
- Noonari . S, Memon. N, Jatoi. A. 2016. Analysis of Rice Profitability and Marketing Chain: the case study of taluka pano akil district sukkur sindh pakistan. Global Journal of Agricultural Research. 4(3): 29-37.
- Osei-Asare, Y. 2010. Mapping of Poverty Reduction Strategies and Policies (PRSPs), Related to Rice Development in Ghana. Nairobi, Kenya: Coalition for African Rice Development (CARD).
- اصغری، ف.، و نعمتی، م. ع. ۱۳۹۵. چالش کیفیت رساله‌ی دکتری در ایران بر اساس مفهوم زنجیره ارزش. فصل‌نامه تحقیقات فرهنگی ایران. ۹(۲): ۱۹۱-۱۵۹.
- نگهدار، م.، حسینی یکانی، س. ع.، شاهنوشی، ن و محمدی، حسین. ۱۳۹۵. مشخصات قرارداد آتی برنج در استان مازندران. اقتصاد کشاورزی و توسعه. ۲۴(۹۴): ۲۳-۱.
- وزارت جهاد کشاورزی. ۱۳۹۵. آمارنامه کشاورزی، سال زراعی ۱۳۹۳ تا ۹۴ جلد اول: محصولات زراعی، معاونت برنامه‌ریزی و اقتصادی، مرکز فناوری اطلاعات و ارتباطات. ص ۱۶۵.
- یادآور. ح. ۱۳۹۵. کارکردهای ترویج بازاریابی در کارآفرینی کشاورزی. نشریه کارآفرینی در کشاورزی. ۳(۲): ۳۶-۱۷.
- African Development Fund. 2016. The Gambia Agriculture Value Chains Development Project. OSAN Department. March 2016.
- Anamwino, T. 2015. Challenges Affecting Marketing of Rice in Malawi. Need for a Fresh Commitment to Rice Market Development Reforms and Implementation .Civil Society Agriculture Network (CISANET).Malawi.
- Berthe, A. 2015. Extension and Advisory Services Rural Extension Services for Agricultural Transformation. Feeding Africa. 21-23 October. Dakar. Senegal. 1-29. 84.
- Brown, S.C. Stevens, R.A. Troiano, P.F. and Schneider, M.K. (2002) "Exploring Complex Phenomena: Grounded Theory in Student Affairs Research", *Journal of College Student Development*, 43(2), 1-11.
- Bryman, A. (2015). Social research methods: Oxford university press.
- Campbell, R. Schiff, H and Snodgrass, D .2009. Global Food Security Response: West Africa Rice Value Chain Analysis. Micro Report No. 161.

the Southern Highlands Food System Program.FAO. 1-111.

Webber, C M and Labaste P .2009. Building Competitiveness in Africa's Agriculture: A Guide to Value Chain Concepts and Applications. The International Bank for Reconstruction and Development. The World Bank, Washington.

Takahashi, K and Barrett, C. B. 2015. The System Of rice Intensification and Its Impacts On household Income and child Schooling :Evidence From rural Indonesia. Oxford University Press on behalf of the Agricultural and Applied Economics Association. 270-289.

Trevor Wilson, R., and Lewis. I .2015. The Rice Value Chain in Tanzania. A report from